

Хатиџа Бериша

Војна академија, Универзитет одбране

Игор Баришић

Војна академија, Универзитет одбране

ГЛОБАЛНИ ЦИХАДИЗАМ – ТЕОРИЈСКА ПОЛАЗИШТА СУПРОТСТАВЉАЊА ПРЕТЊИ

Сажетак

Цихадизам као идеолошки и политички покрет представља глобалну претњу за међународни светски поредак и демократске вредности савременог друштва. Управо због своје блискости са Исламизмом и Исламским фундаментализмом, неразумевања западног, превасходно хришћанског и секуларизованог друштва, погрешне и несмотрене политике великих сила у региону Блиског Истока и Северне Африке, цихадизам је ношен таласом глобализације попримио неслућене размере. Замрзнути сукоби на простору Блиског истока и Африке, дуготрајна политичка и друштвена транзиција, лоше економске реформе и варварска приватизација потпомогнута корупцијом и организованим криминалом, произвели су велика друштвено-економска раслојавања и недостатак предвидиве друштвене перспективе посебно за мањинске и угрожене друштвене групе. Тиме су створени повољни предуслови за регрутацију и мобилизацију незадовољних и разочараних појединаца од стране исламских цихадиста. У раду ће се разматрати теоријска полазишта концепта за супротстављање глобалном цихадизму, који подразумева свеобухватно и дугорочно ангажовање државе и друштва у борби против ове глобалне претње.

Кључне речи: тероризам, ислам, исламизам, фундаментализам, цихадизам, мобилизација, побуњеништво

1. УВОД

Цихадизам¹⁾ као термин се данас врло често користи у речнику политичке елите, научним и стручним круговима, а посебно у медијској јавности као синоним за сличне друштвене појаве попут Исламског фундаментализма, Вехабизма, Салафизма, Исламизма, Исламског екстремизма и радикализма, па чак и радикализованог Ислама.²⁾ Олака употреба оволиког броја врло блиских термина без њиховог јасног разграничења, ствара потешкоће доносиоцима политичких одлука, академској и интелектуалној елити, експертима у области борбе против тероризма, новинарима и многим другима у разумевању логике радикалног и умереног, активног и неактивног, цихадистичког и мирољубивог, такфири и толерантног, модерног и традиционалног, рационалног и ирационалног и онемогућава адекватно профилисање ових друштвених појава и јасну процену њихове природе.

Цихадизам такође можемо формулисати као политичку идеологију чијом се реализацијом проузрокују радикалне друштвене промене у Муслиманском свету, при чему извитоперено тумачење Цихада има централну идеолошку улогу у оружаном политичком борби да се збаци отпаднички режими, протерају њихови невернички савезници и поново успостави владавина над Муслиманским земљама у складу са Исламским законима.³⁾ Као процес цихадизам се може дефинисати „...оружани сукоб са политичким ривалима који представља теолошки легитиман и инструментално ефикасан метод друштвено-политичких промена”⁴⁾

Управо због своје блискости са Исламским фундаментализмом и Исламизмом, неразумевања западног, преваходно хришћанског и секуларизованог друштва, погрешне и несмотрене политике великих сила у региону Блиског Истока и северне Африке, цихадизам је ношен таласом глобализације попримио неслушене размере. Отуд је у одређеном делу политичке и медијске јавности

1) Mark Sedgwick, *Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term*, Internet, http://pure.au.dk/portal/files/86337442/Sedgwick_Jihadism.pdf, 02/02/2016.

2) Види: Martin Kramer, *Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?*, Internet, <http://www.meforum.org/541/comingtotermfundamentalistsorislamists>, 02/02/2016. и Ahmad Moussalli, *Wahhabism, Salafism and Islamism: Who Is The Enemy?*, Internet, <http://conflictforum.org/briefings/Wahhabism-Salafism-and-Islamism.pdf>, 02/02/2016.

3) Mark Sedgwick, *Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term*, нав. дело.

4) Omar Ashour, „Post-Jihadism: Libya and the Global Transformations of Armed Islamist Movements,” *Terrorism and Political Violence*, Vol. 23, No. 3, 2011, стр. 379.

заступљена употреба термина „глобални џихадизам”⁵⁾ како би се указало његове глобалне размере и респективан идеолошки капацитет за индоктринацију незадовољних муслимана широм света.

У том погледу, разумевање самог процеса и метода којим џихадистичке организације врше регрутацију новог чланства је врло важно у креирању стратегија супротстављања џихадизму, као глобалној форми тероризма. Као један од теоријских модела који пружа добру концептуалну основу за креирање свеобухватних стратегија супротстављања глобалном џихадизму јесте теорија друштвених покрета која своја полазишта заснива на теорији политике бунта.

2. ТЕОРИЈА ДРУШТВЕНИХ ПОКРЕТА КАО ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ЗА АНАЛИЗУ ГЛОБАЛНОГ ЏИХАДИЗМА

Теорија политике бунта настала је у покушају да се научно објасне форме политичког супротстављања које су недржавни актери примењивали у настојању да оспоре традиционалну улогу државе и изазову одређене промене у постојећем политичком и друштвеном систему. Суштина ове теорије заснива се на хипотези да недржавни актери, у настојању да изазову одређене политичке и друштвене промене, изазивају државу на политичком пољу, креирајући и спроводећи политику бунта (*political contention*),⁶⁾ која се може кретати у опсегу од ненасилних друштвених покрета до грађанских ратова.⁷⁾

Из перспективе теорије политике бунта, тероризам и побуњеништво се посматрају као насилне форме политике бунта, односно и ненасилни друштвени покрети, грађански ратови, тероризам и побуњеништво: „...мобилишу људе за акцију, иако се ресурси, контексти и инструменти мобилизације разликују.”⁸⁾ Слични су

5) Thomas Hegghammer, „Global Jihadism after the Iraq War”, *Middle East Journal*, Vol. 60, No. 1, Winter 2006, стр. 12–13.

6) „Политика бунта (*Contentious politics*) се састоји од јавног, колективног креирања захтева повезане групе људи другим групама људи или главним политичким актерима, када је влада тај актер која испоставља захтеве, или објекат захтева, или трећа страна у захтевима.” - Doug McAdam, Sidney Tarrow, Charles Tilly, „Comparative Perspectives on Contentious Politics”, in: *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure: Advancing Theory in Comparative Politics* (eds. Alan Zuckerman и Mark Lichbach), Cambridge, Cambridge University Press, 2007, стр. 2.

7) Исто, стр. 18–23.

8) Исто, стр. 18.

осталим формама политике бунта који исказују: „...политичке захтеве и траже утицај над политичким процесом и његовим исходама.”⁹⁾ У суштини, тероризам и побуњеништво, са становишта теорије политика бунта, су само модалитети колективне политичке акције.¹⁰⁾

У односу на ненасилне форме исказивања политичког незадовољства, тероризам и побуњеништво користе терор, као „насилни репертоар политичке акције.”¹¹⁾ Репертоар акције описује ограничени сет форми протеста које обично користе на одређеном месту и у одређеном времену. За Донателу Дела Порту (*Donatella Della Porta*), друштва повремено доживљавају сет политичких протеста које је назвала протестним циклусом. По њеним схватањима, један од резултата протестног циклуса је насиље.¹²⁾

Тероризам и побуњеништво су у основи форме колективне политичке акције које реализују одређене друштвене групе, мреже, или појединци који користе терор, као политички мотивисано насиље, да би се постигли жељени циљеви.¹³⁾ Уједно, за већину социолога и политиколога који се баве политичким насиљем, тероризам и побуњеништво се могу анализирати као друштвени покрети.¹⁴⁾

Поједини заступници ове теорије као што су Квинтан Викторовиц (*Quintan Wiktorowicz*¹⁵⁾) и Донатела Дела Порта¹⁶⁾ виде милитантне организације као део ширег друштвеног покрета који користе тероризам као форму политичке акције. Такође, велики број научника из ове области тврди да насилне милитантне организаци-

9) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, Internet, http://www.blackwell-compass.com/subject/sociology/article_view?article_id=soco_articles_bpl148, 23/03/2016.

10) Anthony Oberschall, „Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory,” *Sociological Theory*, Vol. 22, No. 1, March, 2004, стр. 26.

11) Charles Tilly, „Terror, Terrorism, Terrorists” *Sociological Theory* 22, No. 1, 2004, стр. 5.

12) Donatella Della Porta, „Research on Social Movements and Political Violence”, *Qual Sociol* 31, 2008, стр. 222.

13) Charles Tilly, „Terror, Terrorism, Terrorists”, нав. дело, стр. 5-6.

14) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, нав. дело.

15) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, in: *Islamic Activism: a Social Movement Theory Approach* (ed. Quintan Wiktorowicz), Indianapolis, Indiana University Press, 2004, стр. 1-9.

16) Donatella Della Porta, *Social movements, political violence, and the state: A comparative analysis of Italy and Germany*, New York, Cambridge University Press, 1995, стр. 5-6.

је, попут терористичких и побуњеничких, требају бити изучаване у оквирима теорије друштвених покрета.¹⁷⁾

Савремене студије политичког насиља су фокусиране око синтетичког оквира који се састоји из три елемента: мобилизације ресурса, политичког процеса и модела уоквиравања. Сваки од ових елемената третира активисте друштвених покрета као рационалне актере, пре него појединце чије активности су тежишно мотивисане неправдама, застрањивањима и системским неједнакостима.¹⁸⁾

Модел мобилизације ресурса¹⁹⁾ претпоставља да су друштвени покрети: „...рационалне, организоване манифестације колективних акција.”²⁰⁾ Сходно томе, друштвени покрети се могу посматрати као организоване структуре²¹⁾ са механизмима који мобилишу појединачно незадовољство у организовану политику бунта.²²⁾ Прецизније, то су формализоване, релативно постојане и трајне структуре које су способне да мобилишу ресурсе и људство. Исто тако, креиране су да координирају, организују и усмеравају појединачни политички активизам унутар колективне акције.

Слично, тероризам и побуњеништво, као најистакнутије насилне форме политике бунта, у великој мери су организоване као друштвени покрети са формализованом структуром који су ограничени и покретани „...истом динамиком ресурса и организације као и друштвени покрети.”²³⁾

Међутим, „...друштвени покрети и револуције су обликовани ширим сетом политичких ограничења и могућности које су јединствене за национални контекст унутар којег су уграђени.”²⁴⁾ То значи да се друштвени покрети морају анализирати у ширем друштвеном контексту у којем су: „... под утицајем екстерних фактора и пратећих структура могућности и ограничења.”²⁵⁾ У литератури

17) Sidney Tarrow, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, 2nd edition, Cambridge England, New York, Cambridge University Press, 1998, стр. 271.

18) Види: Ted Gurr, *Why Men Rebel*, Princeton, Princeton University Press, 1970.

19) Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution*, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley Publishing Company, 1978, стр. 7.

20) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, нав. дело, стр. 10.

21) Doug McAdam, John McCarthy, Zald Mayer, *Comparative Perspectives on Social Movements*, нав. дело, стр. 3.

22) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, нав. дело, стр. 10.

23) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, нав. дело.

24) Doug McAdam, John D. McCarthy, Zald Mayer, „Comparative Perspectives on Social Movements”, нав. дело, стр. 3.

25) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, нав. дело, стр. 13.

о друштвеним покретима, ове структуре се описују као „структуре политичких могућности”, али у пракси оне укључују економске, друштвене и културне факторе које су заједно уграђене у „модел политичког процеса”.²⁶⁾ Насилни друштвени покрети, као што су тероризам и побуњеништво, су зависни од екстерних фактора, као што је безбедносна ситуација и стање владавине у окружењу у којем делују. Додатно, политичке могућности и ограничења могу бити врло утицајни на динамику ових покрета и репертоар њихових политичких акција.²⁷⁾

Коначно, модел уоквиравања објашњава како друштвени покрети социјално конструишу, артикулишу и пропагирају наратив о томе како свет функционише, а који је у резонанцији са широм публиком и потенцијалним учесницима како би их мобилисао да се придруже њиховој колективној акцији. Уопштено гледано, покрети кроз оправдања, апеле и тврдње „уоквирују” своју идеологију унутар ширег друштвеног наратива да би добили јавну подршку и мобилисали људство за њихове циљеве. Прецизније, друштвени покрети кроз процес уоквиравања, конструишу тврдње које идентификују проблем, узроке и одговорне актере, креирају оквир који нуди стратегије које ће решити проблеме и исправити неправду и генерисати мотивациони оквир који ће бити у резонанцији са потенцијалним учесницима убеђујући их да учествују у колективној акцији покрета.²⁸⁾ Према Квинтану Викторовицу мотивациони оквири често кореспондирају са аутохтоним религијским и културним наративима у сврху унапређења процеса мобилизације.²⁹⁾

Терористичке групе, побуњеници и други насилни милитантни покрети користе управо тако обликоване оквири и наративе да оправдају и објасне своје политичке акције. У том погледу тероризам као насилни политички акт увек носи политичку поруку која треба да се пренесе широј јавности, подржаваоцима и симпатизерима покрета. Насилне милитантне групе исто тако користе медије како би пренеле своје политичке захтеве, изјаве и ставове и позиве на акцију. Додатно, користе говоре и друге форме политичких изјава у намери да комуницирају са популацијом и мобилишу подршку за своје акције.

26) Исто, стр. 14.

27) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, нав. дело.

28) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, нав. дело, стр. 16.

29) Исто.

Према томе, теоријски оквир друштвених покрета, је истовремено фокусиран на дугорочне политичке, друштвене и економске промене (на макро нивоу) које утичу на динамику друштвеног покрета, процес микро-мобилизације и процес уоквиравања политичке акције покрета унутар ширег политичког и друштвеног контекста ради омогућавања процеса мобилизације.

У контексту тероризма, побуњеништва и других милитантних организација, теорија друштвених покрета је врло користан алат за објашњавање динамике деловања ових форми насилних политика бунта. Милитантне организације су типично издвојени или екстремни делови ширих друштвених покрета. Често се појављују ако резултат динамике унутар ширег друштвеног покрета и његове интеракције са екстерним факторима.³⁰⁾ Слично, насилне милитантне организације су такође зависне од микро-мобилизације ресурса и људства, од процеса уоквиравања и креирања наратива који ће комуницирати са широм популацијом. Такође су под утицајем екстерних политичких и социо-економских услова.³¹⁾

Са становишта теорије друштвених покрета, настанак насилних милитантних организација се може објаснити у контексту државне репресије и циклуса друштвених покрета.³²⁾ Неселективна, реактивна државна репресија, политичка екскомуникација покрета из формалног политичког процеса у ствари потискује умерене форме политике бунта и гура покрет, или део покрета, према стратешком избору радикализације својих политичких акција.³³⁾ Додатно, покрети могу променити своју организациону структуру, чланство и тактику током времена. Временом могу постати радикализованији услед неуспеха да испуне своје почетне циљеве, или услед продужене и интензивне непријатељске интеракције са државом и другима актерима у политичком простору, или као резултат надметања између различитих фракција унутар покрета. Међутим, репресија државе није довољно објашњење за политичко насиље и „...у великој мери зависи од тога како се репресија интерпретира и како је „уоквирен” одговор.”³⁴⁾

30) Jeroen Gunning, “Social movement theory and the study of terrorism”, *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (eds. Richard Jackson, Marie Smyth, Jeroen Gunning), New York, Routledge, 2009, стр. 160.

31) Исто.

32) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, нав. дело.

33) Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, нав. дело, стр. 21

34) Jeroen Gunning, “Social movement theory and the study of terrorism”, нав. дело, стр. 168.

Теорија друштвених покрета, пружа теоријски оквир за анализу динамике радикализованих друштвених покрета и организација на макро, мезо и микро нивоу. У исто време се фокусира на стратегијска и идеолошка објашњења показујући да се ни интерес, ни идеологија не могу издвојити као доминантан фактор у објашњавању насилних друштвених покрета. Шта више, и интереси и идеологија се не могу издвојити од ширег политичког, друштвеног и економског окружења унутар које покрети делују.³⁵⁾ За већину теоретичара друштвених покрета, Исламски активизам и појава врло насилних Исламистичких милитантних организација попут Исламске државе, Ал-Каиде и њихових филијала, не оправдавају аналитичко наглашавање важности идеологије и религије. За њих, Исламски активизам као шири друштвена основа за радикалне исламистичке организације није „*Sui generis*.”³⁶⁾

Радикалне милитантне организације, као што су терористичке групе и побуњеничке организације су сличне ненасилним друштвеним покретима. Имају сличну унутрашњу динамику и структуре које им омогућавају да мобилишу ресурсе и људство. Њихове политичке акције (и оне насилне и ненасилне) су под утицајем екстерних политичких и социо-економских могућности и ограничења. Константно су ангажоване у процесу „уоквиравања”, креирајући наративе да би оправдали своје политичке акције и придобили подршку од стране шире популације и симпатизера. У основи, насилне милитантне групе се могу објаснити и истражити унутар теоријског оквира који пружа теорија друштвених покрета.

Уколико дубље анализирамо глобални цихадизам, као насилни друштвени покрет, можемо уочити да је дошло до глобалног повезивања појединих терористичких организација у глобалну терористичку мрежу која је организационо потпуно децентрализована, али идеолошки тесно повезана са значајним религиозним сегментима исламског друштва чиме је попримила обресе глобалног побуњеничког покрета³⁷⁾, што у одређеној мери додатно компликује борбу против овакве друштвене појаве и захтева другачији приступ у осмишљавању стратегија супротстављања претњи. Неки од концепата биће разматрани у тексту који следи.

35) Исто, стр. 166-168.

36) Quintan Wiktorowicz, „*Islamic Activism and Social Movement Theory*”, нав. дело, стр. 3.

37) Види: David Kilcullen, „Countering global insurgency”, *Small Wars Journal*. 30, November 2004.

3. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУПИ ПОБУЊЕНИШТВУ И ПРОТИВПОБУЊЕНИЧКОЈ БОРБИ

Као што је разматрано у претходном делу чланка, тероризам и побуњеништво, као насилни облици политике бунта, се могу анализирати са становишта теорије друштвеног покрета, користећи моделе мобилизације ресурса, структуре политичких прилика и „уоквиравања”.³⁸⁾ У том контексту, и побуњеништво и тероризам се могу посматрати као организовани насилни покушај да се исправе дугорочне неправде и системске неједнакости у одређеном друштву. Такође, и побуњеништво и тероризам су направили стратешки избор да редовно користе насиље³⁹⁾ и да се пребаце у илегалу,⁴⁰⁾ односно прецизније да направе „стратешки избор тајности”⁴¹⁾.

Међутим, постоји критична разлика како ове две групе користе насиље. Постоји такође значајна разлика у степену тајности међу тим групама. „Чисти тероризам” користи насиље као „логику” деловања, као једини инструмент за остваривање својих политичких циљева, док побуњеници користе насиље као „метод” деловања, као један од низа политичких алата на располагању.⁴²⁾ Тероризам се углавном карактерише одвајањем од његове наводне масовне базе⁴³⁾, са мало или нимало напора да се формира тајна инфраструктура, док побуњеништво настоји да формира контра државу, као начин да се направи револуционарна промена у друштву.⁴⁴⁾

Зашто је важно разликовати тероризам од побуне? „Постоји читав свет разлика између суочавања са оружаном групом која мо-

38) Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, нав. дело.

39) Tomas Marks, Sebastian Gorka, Robert Sharp, „Getting the Next War Right: Beyond Population-Centric Warfare”, *Prism* 1/3, June 2010, стр. 84.

40) „Одлука групе да крене у илегалу је кључна ознака у еволуцији тероризма.” – Michel Wieviorka, „Terrorism in the Context of Academic Research”, *Terrorism in Context* (Martha Crenshaw), University Park, The Pennsylvania State University Press, 1995, стр. 600.

41) Tomas Marks, Sebastian Gorka, Robert Sharp, „Getting the Next War Right”, нав. дело, стр. 85.

42) Види: Michel Wieviorka, „Terrorism in the Context of Academic Research”, нав. дело.

43) „Тероризам је суштински резултат незадовољства елите; представља стратегију мањине, која може деловати у име већине популације коју није консултовала о томе, и која није одобрила циљеве и методе терориста.” – Crenshaw Martha, „The Causes of Terrorism”, *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4, July, 1981, стр. 384.

44) Tomas Marks, Sebastian Gorka, Robert Sharp, „Getting the Next War Right”, нав. дело, стр. 85.

билише масе, што је дијаметрално супротно од наоружане групе која нема масовну базу која пружа подршку као део покрета.”⁴⁵⁾ Суштина је у односима између оружаних група и становништва. Терористи су изоловани од народа. Они виде људе као део проблема, углавном кроз слику: „Нико није невин.” Насупрот томе, побуњеници покушавају да привуку људе „у сам покрет”, тумачећи и обликујући локалне неправде, „уоквирујући” их као побуњеничке циљеве. Мобилизацијом људи у своје тајне структуре стварају ново друштво са крајњим циљем да се замени стари друштвени поредак.⁴⁶⁾

Стога, „Побуна је оружани политички покрет са циљем да свргне конституисана влада, или реализује одвајање од ње, кроз субверзију и оружани сукоб.”⁴⁷⁾ Дакле, главни циљ за побуњеништво је да мобилише ресурсе и људство у циљу формирања контра-државе.⁴⁸⁾ Тероризам, у контексту побуњеништва, само је метод, инструмент са циљем „...систематског подстицања страха и анксиозности ради контроле и усмеравања цивилног становништва”⁴⁹⁾, или њихове мобилизације у тајне структуре контра државе. Редовно, побуна користи насиље у исто време са другим ненасилним политичким методама.

Побуна као процес може се описати као продужена оружана политичка кампања⁵⁰⁾ или политичко-војна борба⁵¹⁾ „... за власт (над политичким простором) између државе (или окупационе силе) и једног или више организованих интерних изазивача.”⁵²⁾ У овој оружаном политичкој борби за моћ, све стране настоје да побољшају своју легитимност и умање перципирани легитимитет супротне стране.⁵³⁾ У тој борби легитимитет је центар гравитације и за побуњенички покрет и за противпобуњеничке снаге, а мобилизација је

45) Исто.

46) Исто.

47) Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, *Low intensity Conflict & Law Enforcement* Vol i No 13:3, 2005, стр. 187.

48) Исто, стр. 186.

49) Martha Crenshaw, „The Causes of Terrorism”, нав. дело, стр. 380.

50) Tomas Marks, „Counterinsurgency in the Age of Globalism” *The Journal of Conflict Studies*, Summer 2007, стр. 22.

51) Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, нав. дело, стр. 185 и Department of the Army, *Field Manual 3-24 Counterinsurgency*, Washington, D.C., U.S. Government Printing Office, 2006, поглавље 1, стр. 1.

52) Gordon McCormick, Steven Horton, Lauren Harrison, „Things fall apart: the endgame dynamics of internal wars”, *Third World Quarterly* Vol i No 28:2, 2007, стр. 322.

53) Department of the Army, *Field Manual 3-24 Counterinsurgency*, нав. дело, стр. 2-3.

неопходно оруђе за изградњу легитимитета – активну и пасивну подршку становништва.

Како Томас Маркс истиче, постоје два основна приступа за мобилизацију становништва. Приступ оружаном акцијом (Че Геварина „фоко” теорија је варијанта овог приступа) наглашава употребу насиља. Према овом приступу мале наоружане побуњеничке групе, кроз нападе на државне институције и припаднике државног апарата ће нанети неприхватљив ниво штете држави. Влада ће бити истерана са територије силом, невољна или неспособна да одржи контролу над становништвом и наставити да се бори против побуњеника. Подршка међу становништвом је релативно мала и тај део популације се повремено укључује у побуњеничке кампање.⁵⁴⁾

Приступ масовном мобилизацијом је много успешнији. Заснован је на теорији општенородног рата Мао Це Тунга. Мао Це Тунг, отац комунистичке Кине, не само да је водио и практично извео успешну револуцију у својој земљи, већ је такође написао теорију о побуњеничком ратовању који је била интелектуална основа за бројне друге револуционарне покрете и побуњенике широм света. Познате револуционарне вође као што су Фидел Кастро и Хо Ши Мин водили су побуњеничке кампање унутар теоријског оквира Маових учења.

Уместо на насиљу, у овом приступу, тежиште је на процесу мобилизације локалног становништва од стране чланова-кадра побуњеничког покрета. Њихова улога је да се успостави веза између побуњеничког покрета и становништва. Носећи се са неправдама и аспирацијама локалног становништва и предлажући могућа решења као решења за које је заслужан побуњенички покрет, кадар је стварао политичку тачку окупљања за мобилизацију и регрутацију становништва. У овом приступу насиље се углавном користио да би се направио политички простор за мобилизацију, одржавање локалне контроле над територијом и да би се: „...заштитила и проширила контра-држава.”⁵⁵⁾ Према Мао Це Тунгу, насиље је инструмент за остваривање политичких циљева.⁵⁶⁾

За Мао Це Тунга, политички аспект стратегије је важнији од војног, наглашавајући да је политичка мобилизација је основни услов за добијање рата. Овде је Мао јасно фокусиран на Клаузеви-

54) О фоко теорији види: Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, нав. дело. стр. 187-192.

55) Исто, стр. 188-189.

56) Mao Tse-tung, *On Guerrilla Warfare*, Champaign, University of Illinois Press, 1961, стр. 88-89.

цев принцип одржавања тројства војске, владе и народа. Исто тако, он је схватио Клаузевицев опис рата као наставак политике другим средствима, посебно наглашавајући да је „Важно да једнострано оријентисани милитаристи схвате однос који постоји између политике и војних послова.”⁵⁷⁾ У суштини, централни фокус Маовог приступа је био на становништву: „Зато што герилско ратовање у основи произилази из масе и подржавано је са њихове стране, и не може ни постојати, нити напредовати уколико се одвоји од својих симпатизера и сарадника”⁵⁸⁾. Мао се залагао за „јединство духа” које мора постојати између људи и „Црвене армије” наглашавајући важност успостављања добрих односа са околним становништвом.⁵⁹⁾

Мао такође тврди да побуњеници мора да прођу кроз три значајне фазе у свом развоју. У првој фази која се зове стратешка дефанзива, побуњеници морају да успоставе подршку базе и изграде основне војне способности. У овој фази мале побуњеничке групе могу бити ангажоване у извођењу терористичких напада и герилском ратовању. У другој фази стратешког застоја, побуњенички покрет добија ширу подршку становништва и увећава своје војне способности. У војном смислу, побуњеничке снаге су ангажоване у маневарском ратовању спровођењем препада и напада средње величине. Политички, стиче контролу на одређеном делу територије и успоставља елементе контра-државе. У последњој фази - стратешке офанзиве, побуњеници су стекли контролу већим делом територије, уз успостављање пуне политичке контроле и власти над становништвом. Војне побуњеничке јединице морају се ангажују у позиционом ратовању. Мао јасно наглашава да побуњеници морају да се ангажују у класичном фронталном сукобу против владиних снага, што је кључ да војног пораза непријатеља.⁶⁰⁾

Међутим, Мао три поменуте фазе није посматрао као секвенцијалне, већ да је разлика између њих често нејасна и да више фаза могу да постојати истовремено, уз међусобно преплитање.⁶¹⁾ Залагао се за „флуидност” у кампањама, наглашавајући примат мобилног ратовања, али није одбацио позиционо ратовање тамо где је то могуће и потребно.⁶²⁾ За Мао Це Тунга, примарни циљ

57) Исто, стр. 69.

58) Исто, стр. 44.

59) Исто, стр. 112.

60) Исто, стр. 44-89.

61) Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, нав. дело, стр. 192.

62) Stuart Lyle, „Maoism versus „Hybrid” theory – Is the military being distracted by this latest doctrinal buzz-word?”, Internet, www.ukdf.org.uk/assets/.../111201MaoismversusHybrid-theory.pdf, 08/04/2012.

„Првене армије” био је да временом порази вољу непријатеља да се бори и изолује владу из популације.

У суштини, Мао је развио свој приступ у оно, што Томас Маркс назива, пет линија ангажовања: „линија маса (политичке мобилизације); уједињени фронт (придобивање савезника); насиље (у форми која одговара локалним условима); политичко ратовање (ненасиље које треба да омогући да насиље буде ефикасније) и међународна акција (што може бити пресудно).”⁶³⁾ Додатно, свака линија ангажовања може да се састоји од скупа кампања, које могу да садрже одређени број под-кампања. Према Томасу Марксу, свака од ових линија ангажовања треба да се анализира кроз три димензије: опипљиву, концептуалну и неопипљиву.⁶⁴⁾ Из Маоистичке перспективе, кључно стратешко питање за побуњеништво је увек легитимитет међу становништвом. На оперативном нивоу основни циљ за побуњеништво је формирање контра државе. На крају, главни тактички циљ за побуњеништво је локална доминација.

Због тога је логично да је главни стратешки циљ за противпобуњеничке снаге враћање легитимитета међу људима. На оперативном нивоу главни циљ за противпобуњеничке снаге мора бити „...неутрализација побуњеничке контра-државе, контрирање побуњеничким линијама операције.”⁶⁵⁾ док у тактичком смислу, противпобуњеничке снаге морају да поврате безбедност и владавину државе на локалном нивоу.⁶⁶⁾ Из тог разлога, противпобуњеничка стратегија мора бити вишестрана и координирана обухватајући употребу свих елемената националне и међународне (мишљење аутора) моћи.⁶⁷⁾

С друге стране, „директан приступ”⁶⁸⁾ проблему побуњеништва, само убијање или хватање побуњеника и уништавање њихове оперативне способности, засновано Клаузевицевој претпоставци спровођења офанзивне војне акције против слабијих непријатељских снага, као пута до победе, једноставно није довољно, јер становништво је центар гравитације и за побуњенике и за противпобуњеничке снаге, као што то Давид Галула с правом исти-

63) Tomas Marks, „Counterinsurgency in the Age of Globalism”, нав. дело, стр. 24-25.

64) Tomas Marks, Sebastian Gorka, Robert Sharp, „Getting the Next War Right”, нав. дело, стр. 92.

65) Исто, стр. 95.

66) Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, нав. дело, стр. 192.

67) Исто, стр. 195.

68) John Nagl, *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*, Chicago, University of Chicago Press, 2005, стр. 249.

че.⁶⁹⁾ Рожер Тринкује, има исти закључак, јер и он види безусловну подршку становништва као предуслов за победу против побуњеничких снага.⁷⁰⁾ Стога, главни напори у борбу против побуњеника треба да буду усмерени ка „контра-мобилизацији” становништва, кроз елиминацију неправди, контролу популације и ресурса и примену војних мера.⁷¹⁾

„Побуна је друштвено-економско-политички проблем”⁷²⁾ Мора бити решаван у све три поменуте области кроз елиминацију неправди. Контрола популације и ресурса, истовремено спровођена са војном акцијом само омогућавају и олакшавају услове који су неопходни за решавање политичких друштвених и економских контрадикција које изворно производе неправду.⁷³⁾

Глобална стратегија борбе против цихадизма мора да садржи јасне идејне замисли и пројекте решења поменутих проблема. Ваздушни удари прецизним оружјима великог домета, напади дроновима, или ловачко-бомбардерском авијацијом јесу део тог решења, али не решавају проблем идеолошке индоктринације и не елиминишу противречности. Глобална стратегија борбе против цихадизма мора бити људски центрирана и дугорочно усмерена ка решавању политичких, друштвених и економских контрадикторности савременог глобализованог друштва.

ЛИТЕРАТУРА

- Ashour Omar, „Post-Jihadism: Libya and the Global Transformations of Armed Islamist Movements,” *Terrorism and Political Violence*, Vol. 23, No. 3, 2011, стр. 377-397.
- Colin J. Beck, *The Contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism*, Internet, http://www.blackwell-compass.com/subject/sociology/article_view?article_id=soco_articles_bpl148, 23/03/2016.
- Crenshaw Martha, „The Causes of Terrorism”, *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4, July, 1981, стр. 379-399.
- Della Porta Donatella, „Research on Social Movements and Political Violence,” *Qual Sociol* 31, 2008, стр. 221-230.

69) David Galula, *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, New York: Frederick A. Praeger, 1964, стр. 74.

70) Roger Trinquier, *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*, New York: Frederick A. Praeger, 1964, стр. 8.

71) Tomas Marks, „Counterinsurgency and operational art”, нав. дело, 198-199.

72) Исто, стр. 198.

73) Исто, стр. 199.

- Della Porta Donatella, *Social movements, political violence, and the state: A comparative analysis of Italy and Germany*, New York, Cambridge University Press, 1995.
- Department of the Army, *Field Manual 3-24 Counterinsurgency*, Washington, D.C, U.S. Government Printing Office, 2006.
- Galula David, *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*, New York, Frederick A. Praeger, 1964.
- Gunning Jeroen, „Social movement theory and the study of terrorism”, *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (eds. Richard Jackson, Marie Smyth, Jeroen Gunning), New York: Routledge, 2009, стр. 156-177.
- Gurr Ted, *Why Men Rebel*, Princeton, Princeton University Press, 1970.
- Hegghammer Thomas, „Global Jihadism after the Iraq War”, *Middle East Journal*, Vol. 60, No. 1, Winter 2006. стр. 11-32.
- Kilcullen David, „Countering global insurgency”, *Small Wars Journal*. 30, November 2004, стр. 1-7.
- Kramer Martin, *Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?*, Internet, <http://www.meforum.org/541/comingtotermsfundamentalistsorislamists>, 02/02/2016.
- Lyle, Stuart „Maoism versus „Hybrid” theory – Is the military being distracted by this latest doctrinal buzz-word?”, Internet, www.ukdf.org.uk/assets/.../111201MaoismversusHybridtheory.pdf, 08/04/2012.
- Marks Tomas, „Counterinsurgency and operational art,” *Low intensity Conflict & Law Enforcement* Vol. No. 13:3, 2005, стр. 168-211.
- Marks Tomas, „Counterinsurgency in the Age of Globalism” *The Journal of Conflict Studies*, Summer 2007, стр. 22-29.
- Marks Tomas, Gorka Sebastain, Sharp Robert, „Getting the Next War Right: Beyond Population-Centric Warfare”, *Prism* 1/3, June 2010, стр. 79-98.
- McCormick Gordon, Horton Steven, Harrison Lauren, „Things fall apart: the end-game dynamics of internal wars” *Third World Quarterly* Vol. No. 28:2, 2007, стр. 312-367.
- McAdam Doug, Tarrow Sidney, Tilly Charles, „Comparative Perspectives on Contentious Politics”, in: *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure: Advancing Theory in Comparative Politics* (eds. Alan Zuckerman, Mark Lichbach), Cambridge, Cambridge University Press, 2007, стр. 1-40.
- Moussalli Ahmad, *Wahhabism, Salafism and Islamism: Who Is The Enemy?*, Internet, <http://conflictsforum.org/briefings/Wahhabism-Salafism-and-Islamism.pdf>, 02/02/2016.
- Nagl John, *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*, Chicago: University of Chicago Press, 2005.
- Oberschall Anthony, „Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory,” *Sociological Theory*, Vol. 22, No. 1, March 2004, стр. 26-37.

- Quintan Wiktorowicz, „Islamic Activism and Social Movement Theory”, in: *Islamic Activism: a Social Movement Theory Approach* (ed. Quintan Wiktorowicz), Indianapolis, Indiana University Press, 2004, стр. 1-33.
- Sedgwick Mark, „Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term”, *Perspectives on Terrorism*, Volume 9, Issue 2, April 2015, Internet, http://pure.au.dk/portal/files/86337442/Sedgwick_Jihadism.pdf, 02/02/2016.
- Tarrow Sidney, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, 2nd ed, Cambridge England, New York, Cambridge University Press, 1998.
- Tilly Charles, „Terror, Terrorism, Terrorists” *Sociological Theory* 22, No. 1, March 2004, стр. 5-13.
- Tilly Charles, *From Mobilization to Revolution*, Reading, Massachusetts, Addison-Wesley Publishing Company, 1978.
- Tse-tung Mao, *On Guerrilla Warfare*, Champaign: University of Illinois Press, 1961.
- Trinquier Roger, *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*, New York, Frederick A. Praeger, 1964.
- Wieviorka Michel, „Terrorism in the Context of Academic Research”, *Terrorism in Context* (ed. Martha Crenshaw), University Park, The Pennsylvania State University Press, 1995, стр. 597-606.

Hatidza Berisa, Igor Barisic

GLOBAL JIHADISM – THEORETICAL PERSPECTIVES IN COUNTERING THE THREAT

Resume

Different terminology and theoretical interpretation of global jihadism create confusion in understanding jihadism as a social phenomenon. The undoubted connection with Islamic teachings and theological doctrinal concepts such as Jihad further complicate an objective assessment from the professionals and the public.

The theory of contentious politics in this regard allow the creation of a reliable theoretical framework for a thorough analysis of terrorism and rebellion as a violent social movements that also mobilize people to action. However, the resources, contexts and the instruments of mobilization are different. On the other hand, interest and ideology cannot be singled out as the dominant factor in explaining these violent social movements.

In the case of jihadism, this violent movement has evolved into a highly decentralized rebel movement of global reach, with religious-

based ideology as the main integrating factor. Expanding the repertoire of political action, jihadists, from which the use of violence its essential part, stressed the need for creating comprehensive approach that will enable countering global jihadism in all Mao Tse-tung “lines of engagement” on the strategic, operational and tactical level.

Keywords: Terrorism, Islam, Islamism, fundamentalism, jihadism, mobilization, insurgency

* Овај рад је примљен 22. октобра 2016. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. фебруара 2017. године.